

DOLENJSKE NOVICE

Dolenjske Novice izhajajo vsak četrtek: ako
: : je ta dan praznik, dan poprej. : :

Cena jim je za celo leto 10 K., za pol leta 5 K. Naročnina
za Nemčijo, Bosno in druge evropske države znaša 12.— K., za Ameriko 14.— K.
List in oglasi se plačujejo naprej.

: Vse dopise, naročnino in oznanila :
: sprejema tiskarna J. Krajec nasl. : :

Vodnikova slavnost na gimnaziji v Novem mestu.

Dne 8. prosinca je minilo 100 let, kar je umrl Valentin Vodnik, prvi slovenski pesnik. Štrom slovenske zemlje se praznuje ta stoletnica. Dolžni smo, da se temu velikemu kulturnemu delavcu po sto letih poklonimo. Njegovo stoletnico pa praznujemo s tem večjim ognjem navdušenja, ker nam je bil on prvi glasnik jugoslovanske edinstvenosti, ker je bil prvi Slovenec, ki je pozdravil "Ilirijo" - Jugoslavijo, ki je danes osvobodjena nemškega tlačitelja. In to dejstvo daje našemu slavlju še večji čar, ko lahko nemoteno — brez avstrijskega policaja — govorimo resnico o Vodniku in nemški avstrijski vladi, ki si je izbrala Vodnika radi njegovega narodnega navdušenja za svojo žrtev.

Na novomeški gimnaziji smo proslavili v četrtek, dne 13. marca 1919 popoldne v gimnazijski telovadnici Vodnikov stoletni spomin z "Vodnikovo akademijo". Spored je bil sestavljen iz deklamacij, dveh govorov in glasbenih točk. Lahko rečemo, da je bil ves program sijajno izvršen. Najprej so deklamirali gojenci zavoda tri Vodnikove pesmi: Moj spominek (Vogrinc, I. razr.), Na Vršacu (Brešan, V. razred.), Kraj Matjaž in Alenčica, nar. pesem iz Vodnikovih zapiskov (Mušič Marta, učenka II. razr.). Vsi trije so rešili svojo nalogo prav dobro. Enako dobro so uspele deklamacije Prešernove "V spomin Valentina Vodnika" (Zwitter, III. razr.), Levstikove "Umirajoči pesnik" (Miklavžič, VII. razr.) in Aškerčeve "Napoleonov večer" (Pehani, VIII. razr.).

Nekaj posebnega je bila uprizoritev Prešernove "Nove pisarije". Vlogo pisarja je rešil sedmošolec Hočevar izvrstno, v deklamaciji in gestah. Tudi maska pisarja s sivo brado in plešo mu je dobro pristojala. Učenčevo vlogo je dobro pogodil šestošolec Skalicky.

Glasbene točke, ki so izmenoma sledile deklamacijskim skupinam, oziroma govorom, so nudile užitek prve vrste: bilo je resno umetniške in lahko vesele glasbe. Akademijo je otvoril orkester s 1. Bethovnovim simfonijo (I. in II. del). Prelepa skladba je napravila mogočen vtis. Čudili smo se mladim dijakom (celo prvošolci so sodelovali pri violinah), da so s tako preciznostjo izvajali ta veliki umotvor. Z lahkoto so premagali kočljive ritmične točke v II. delu 1. stavka. Videti je bilo, da je bila simfonija dobro nastudirana. Igrali so čisto in vsa čast orkestru in dirigentu, ki se je z mladimi učenci povzpela na tako višino.

Z zadovoljstvom smo opazili, da so dijakom pomagali tudi nekateri gospodje iz Mesta: svetnik Kozina (harmonij), gg. Nagode (flavta), učitelj Pirnat, jur. Bučar, Ogrin in gđc. Hladnikovi. Orkester je štel 19 članov. Tudi pri zboru so pomagali gg. nadzornik Grad, Mramor in prof. Germ.

Kot 3. točka je bil "Šopek Vodnikovih pesmi", ki ga je za akademijo sestavil pevovodja Hladnik. Lepo so zadoneli krepki deški glasovi in zvonki glasovi hospitantk. Z navdušenjem, kakor iz enega grla, so zapeli "Slovenec, tvoja zemlja je zdrava", nato alti "Od straže hrvaške", nad njimi so pa plavale vijoline in gibčni glaski deklie. Tako tudi v pesmi "Tekica teče pod goro" in "Kos prepeva, gnezdo znaša". Bas (Pugelj VI. razr.), dobro zakrožen in simpatičen, je dobro pogodil kosa. Lepo je donela "Kdo rojen prihod-

njih". Šopek je zaključila "Brambovska molitev", ki je donela mogočno; celotni zbor z orkestrom (102 po številu) je prišel tu do popolne veljave. Šopek je efektna skladba v narodnem tonu, ki ga je skladatelj dobro pogodil.

Ženski zbor, sestavljen iz gimnazijk, je zapel nežno Volaričevo "Divjo rožico" (komp. Hladnik), ki je nato sledil, sta pa presenetili učenki Rozman (VIII. razr.) in Malerič (III. razr.). "V mraku" je sanjava, mehka skladba topeče se melodike; pevki sta se vglobili vanjo in jo izborno prednašali, brez afektacije, naravno, pristrčno. Posebno pozornost je vzbujal med občinstvom sonoren in močen alt učenke Malerič. Slišali smo tudi dva solo-komada. Učenka VII. razr., Lea Pleiweis, je igrala na klavirju Chopinov valček (op. 69, št. 1) prav izrazito, s finim umevanjem, brez hibe. Na gosli nam je zaigral učenec Šproc (III. razr.) Beriotovo serenado tako srčno lepo, da smo se čudili mlademu fantu. Veselo razpoloženje pa je vzbudil med občinstvom deški zbor s Hladnikovo šaljivo skladbo "Žabe" in "Božji volek". S Schwabovo krasno skladbo "Dobro jutro" se je zaključila akademija. Ves blesk in sijaj skladbe je prišel do veljave, zbor in orkester sta proizvajala efektno skladbo dovršeno. Vrlina zbora je ritmična sigurnost, izpiljena deklamacija in čista intonacija. Pevovodja Hladnik pa je dokazal znova, da je izboren pevski učitelj in rutiniran dirigent.

Govora sta bila na sporedu dva. Petošolec Kozinc je govoril o "Vodniku-Jugoslovanu" in dobro rešil svojo nalogo. In nazadnje naj omenjam — po načelu least non least — spominski govor prof. Majcena. Ker je bil ta govor središče cele slavnosti, naj sledi tu doslovno.

G. prof. Davorin Majcen je izvajal: Velečenjena gospoda! Draga nam mladina!

Da se zavedamo do cela pomena današnje naše šolske slavnosti, se nam je preseliti v duhu v davno preteklo čase naše nevesele, le prečestokrat temne minulosti.

"Ker neprekinjena drži veriga iz zarje v zarjo in od dne do dne in v nove zarje ji hlepé oči — tako mladina pesnika slavi!"

Popolnoma v smislu teh verzov Otona Župančiča so dogodki naših dni v razvojni črti davno preteklih kulturnih dogodkov in činov, katerih se spominjamo danes na tem mestu.

Nekaj površno očrtanih slik in prizorov iz te preteklosti:

Dne 3. svečna 1758. leta se rodi v Gornji Šiški "Pri Žibertu" na Jami slovenskim starišem kmečkega stanu, Jožefu in Jeri Vodnik, zdravo, krepko dete, ki se čvrsto razvija ter vzraste v nekaj letih v telesno in duševno lepo razvitega dečka. V blaženi brezskrbnosti mu teko detinska leta. Šišenske ceste, ozare in luže, lepa ljubljanska okolica tja proti gorenskim velikanom je njegov mladostni raj, katerega preprega mlada domišljija s svojimi istinitimi in bajnimi igrami in slikami.

A kmalu se mora mali Valentin — tako je dečku ime — ločiti od svojih iger in luž, učiti se mora brati in pisati; voljan gre v šolo, ker so mu obljubili, da lahko

neha, kadar hoče, ako mu uk ne pojde od rok.

Leta 1768/69. je Valentin v našem Novem mestu, kjer ga pripravlja frančiškan Marčel Vodnik, njegov stric, za prvi razred latinskih šol, ki jih dovrši pri jezuitih v Ljubljani. Nato vstopi v red sv. Frančiška, poje novo mašo in opravlja dušno pastirstvo na več krajih ožje krajiške domovine.

Spominjajmo se Valentina Vodnika — dušnega pastirja v enem najlepših slovenskih krajev, na Gorjušah v bohinjskih gorah. Mladi mož z globoko umstveno in srčno izobrazbo je bival tu v sredi divnega planinskega raja med iskrenim preprostim narodom z njegovo kléno narodno govorico. Koliko oplojujočih vtisov je prihajalo tukaj dan na dan do njegove dovtetne pesniške duše, budeč v njej neznane sladkoboletne sile pesniškega ustvarjanja! Tako se je vzbudila v Vodniku v sredi tega planinskega raja prava pesniška žila. Njegova muza ni več iskala vzorov pesniške umetnosti v oddaljenih posvečenih krajih človeške prosvete, presajajoč jih s slepim občudovanjem na domača tla, njegova nova pesem in zajedno prva slovenska umetna pesem je privrela neposredno iz osrčja domače grude, iz duše lastnega naroda. In z Vodnikovo umetno in narodno pesmijo je stopil naš narod končno veljavno iz dolge stoletne dóbe svojega srednjega veka v novo dóbo prave narodne umetnosti in kulture, ki se je od Vodnikovih časov sem nepretrgano razvijala in dosegala v svoji razvojni črti uprav umetniško vzvišene vrhove popolnosti in dovršenosti. Slovenija je imela svojega prvega narodnega pesnika, Slovenec-trpin svojo narodno liriko, najzvestejšo in najljubeznivejšo spremljevalko in tolažnico na dolgi, trpljenja polni poti skozi temoto suženjstva in hlapčevanja.

Leta 1796 je prišel Vodnik v Ljubljano, kjer se je z največje vno posvetil reformni slovenske proze. Nadačeval je Pratiko, ki jo je bil začel izdajati na Cojzovo pobudo že v Bohinju, in izdajal prvi slovenski časopis Ljubljanske novice od vseh krajev celega sveta. Pri teh literarnih podjetjih je bil v častni službi najplemenitejše socijalnokulturne ideje: nuditi širšim množicam slovenskega ljudstva kar največ prilike za izobrazbo in napredek, ideje, katere velikansko važnost so uvideli najboljši možje vseh kulturnih narodov. Pratika je bila prava ljudska knjiga, ki je širila duševno obzorje našemu preprostemu človeku one dóbe. Kot prvi naš časnikar-urednik je nastopil moderno pot kulturnega delavca v uredništvu svojega lista, ki ga je do malega sam pisal in urejeval ter postal s tem najvrednejši drug v kolu naših časnikarjev in urednikov po poklicu. S svojimi spisi in sestavki je čistil slovensko književno besedo mnogoterih tujih primesi in razvad izza srednjeveških časov po svojem načelu, ki se je glasilo: Kranjski jezik se mora čeden narediti!

Tako je postal v svoji dóbi najboljši predstavnik slovenske proze, ki so mu bila merodajna tri poglavitna pravila: 1. Uči se od starejših pisateljev. 2. Poslušaj, kako narod govori. 3. Zajemaj iz živih jezikov slovanskih. Nabiral je tudi gradivo za slovar in pisal slovnico, upoštevajoč teoretično stran tega vprašanja. Vodnikova proza se razločuje od slovenske proze pred njim prav tako blagodejno kakor Levstikova od Vodnikove in Cankarjeva od Levstikove.

Da imamo Slovenci danes prozo Cankarjevega klasičnega tipa, k temu je pripomoglo tudi skromno pero patra Valentina.

Vodnik pa je bil tudi odlični šolnik: profesor, ravnatelj in nadzornik ljubljanskih srednjih in drugih šol. Spisal je vse potrebne šolske knjige, ko se je l. 1810 v novo ustanovljeni Iliriji izvršila preosnova vseh kranjskih šol, v najkrajšem času, dočim je bila že v avstrijski eri vpeljana njegova Zgodovina Kranjske, Trsta z okolico in Goriške, ki se je potem rabila do leta 1848.

Vodnik kot učitelj je bil na svojem mestu kakor riba v vodi. Sam navdušen za vse lepo in blago, je navduševal mladino za vzvišene ideale, razlagajoč ji klasike.

Kako je bil našemu Valentinu pri sreči telesni razvitek in duševni napredek preprostega ljudstva, o tem pričata knjigi Kuharske bukve in Babištvo v prevodih. Prva je namenjena, kakor pravi sam, "rojakinam", ki so "narejavke zdraveh, dobro dišečih, inu snažnih jedi", druga pa slovenskim babicam. Stvarno se je tu zavzel za ljudsko zdravje v najnežnejši in v poznejši človeški dóbi in tako pokazal zanimanje za najvažnejše probleme zdravega, telesno in duševno skladno razvitega narodnega organizma.

Če hočemo biti Vodniku popolnoma pravični ocenjevalci, moramo imeti pred očmi dóbo, v kateri je živel in delal. Ob koncu 18. in v začetku 19. stoletja se je nahajal naš narod na prevalu dveh dób. Bil je na prehodu iz srednjega veka v novi vek. Napočila je zanj dóba nove orijentacije v narodnokulturnem oziru, dóba narodnega prerodenja. Postaviti se je moral enkrat za vselej na lastne noge, ki so morale trdno in odločno stopati po lastnih tleh, po domači zemlji, v kateri je vkorenjeno vse naše dejanje in nehanje, iz katere črpamo vse svoje sile. Če je hotel imeti v bodočnosti svoje mesto v številu kulturnih narodov, si je moral slovenski narod začeti ustvarjati svojo narodno kulturo in razvijati svojo latentno kulturno silo. To je bil problem, za kojega srečno rešitev je bilo treba nešteto kulturnih delavcev, ki bi bili pričeli z delom na raznih koncih puste ledine, predstavljajoče naše takratne kulturne nasade.

In imeli smo v tej velevažni dóbi enega samega — Valentina Vodnika.

"Tu se nam pokaže vsa njegova velikost; dviga se pred nami ta preprosti menih kot vodnik celega stoletja. Kar je pred njim, je negotovo tavanje po temi brez jasne solčne luči. Ko pa se je led raztaljal in so zazelenele naše narodne livade, se je pojavil na njih pesnik, učitelj, zgodovinar, pratikar, časnikar in jezikoslovec — Valentin Vodnik."

Tako piše o Vodniku pisatelj dr. Iv. Lah.

In zares, diviti se moramo univerzalnemu, vseobsežnemu stremljenju in udeleževanju Vodnikove velike duševnosti, ki je v tej dóbi popolna inkarnacija bogatih sil in zmognosti slovenske narodne psihe.

Vodnikovo ime je kakor daleč viden mejnik v razvoju kulturnega slovenstva. Onostran njega prvi instinktivni poskusi, prvi neokretni koraki na poti v kulturno življenje, tostran pa zavestno, načelno zasnovano umetniško in kulturno ustvarjanje na edino možnem in trajno krepkem temelju lastne narodne individualnosti.

Zakoni o duševni evoluciji nas sicer učé, da povzročijo v primernih dobah notranje sile, ki vladajo svet, nujno, brez posebnega ozira na delujoče osebe, prevrat v mišljenju in življenju posameznih skupin človeške družbe. Vendar pa je za nas in ostane vse čase zgodovinsko dejstvo, da je s tem velikim prevratom v našem življenju v začetku 19. stoletja neizbrisno združeno ime skromnega, simpatičnega meniha Valentina Vodnika.

Gospôda! Naša današnja šolska slavnost pa ni samo kulturna, ampak tudi nacionalno-politična. V osvobojeni domovini se spominjamo prosto in neovirano tudi velikih političnih dogodkov naše preteklosti. In med njimi zavzema prvo mesto po velikem Korzičanu oživljena Ilirija, četudi ji je bilo usojeno le kratko življenje 4 let, od l. 1809—1813. Veliki osvobodilec Napoleon je podjarmil takratno Nemčijo in Avstrijo in da bi ji obvladal trajno, je združil velik del jugoslovanskega ozemlja v celoto, imenovano Ilirijo. Tako je prišel slovenski del našega troimenega naroda vsled velike važnosti lege svojega ozemlja v stik s politiko in kulturo velikega francoskega naroda. Razumljive so nam torej Napoleonove besede: „Ali ne vidite, da stojim, ako imam v teh pokrajinah svojo podlago, z eno nogo v Rimu, z drugo v Carigradu?“ Z žalostjo in jezo v dušah poslušamo Jugoslovani še dandanes besede malih posnemovalcev velikega Napoleona, ki nas spominjajo njegovega izreka o izredni važnosti in pomembnosti lege naše zemlje in našega morja. V tolažbo pa nam je lahko, da je trajal celo sen tako silne politične individualnosti, kakršna je bil Veliki Napoleon, le kratek čas, kar bodi glasen memento majhnim, če tudi zelo drznim njegovim posnemovalcem tam v solnčni Italiji.

Dasi Napoleon Ilirije ni ustvaril, da bi udeležil del jugoslovanske nacionalne ideje, ampak iz svojih imperijalističnih vidikov in razlogov, vendar je kot misleč državnik in sin velikega kulturnega naroda uvidel, da je treba prebivalstvu Ilirije vsaj deloma ugoditi v narodnem oziru. Tako je našla naša materinščina že takrat pot v ljudske in srednje šole ter v javne urade. Francoska uprava pa je zlasti izborna skrbela za izboljšanje gmošnoprosvetnih naprav v deželi. Razlika med prejšnjim avstrijskim in novim režimom je bila razveseljivo velika. Vsak zavedni sin Ilirije je to z zadovoljstvom čutil v svojem domoljubnem srcu.

Šolstvo so Francozi docela preosnovali in takrat je prišel pesnik in profesor Vodnik do veljavnega mesta v šolski upravi, ki mu je šlo vzpričo njegovih zmožnosti in zaslug za prosveto in napredek domovine.

Kot izvrsten zgodovinar je občudoval v Napoleonu izreden zgodovinski pojav, redkokedaj v stoletjih nastopajoč na zgodovinskem pozorišču.

In takrat se je zganilo pod raševino njegove meniške halje v prsih moža-pesnika in pristnega sinu naše jugoslovanske zemlje silno čuvstvo, na las podobno onim mogočnim čuvstvom milijonov zasujenih Jugoslovancev, ki so valovala kakor orkan v naših dušah takrat, ko smo oktobra meseca lanskega leta z drhtečimi senci čitali Wilsonovo prvo poslanico o svobodi in neoviranem razvoju slovanskih narodov bivše Avstrije in Ogrske.

In tedaj se je rodila leta 1811. v pesnikovi duši mogočna nacionalno-politična himna — „Ilirija oživljena“, ki je najvišji vrhunec Vodnikove ustvarjalne pesniške sile. To ni več šegavoljubka narodna popevka o slovenskem seljaku-Kranjcu, to je silna politična oda, himna novi Iliriji-Jugoslaviji. Iz njenih verzov, polnih vroče ljubezni do mlade Ilirije, prekipevajočih narodnega ponosa, svobodoljublja in vere v silno bodočnost s slavo odičene domovine, ne spoznamo več tihega, šegavoljubnega pevca-meniha prejšnjih let, iz njih nam govori v proroškem duhu pesnik — voditelj svojega naroda. To je storila velika ideja, za katero je vredno živeti in — umreti.

Tako je imela Ilirija-Jugoslavija svojega pesnika poveljevalca, ki je vzrastel mogočno nad pevca male Slovenije iz leta 1806.

Našim sosedom na jugu in zahodu, ki iščejo svoji deželi v naših gorah naravnih mej, kliče pesnik:

Od nekdanj snežniki
so najina last,
odtod se je naša
razlegala čast.

Polna samozvesti kliče Ilirija:

Od prvega tukaj
stanuje moj rod,
če ve kdo za druž'ga,
naj reče od kod?

Napoleonov duh, duh svobode, ponosa
in moči stopa v Slovence:

Zveličana bodem,
zaupati smem,
godi se eno čudo,
naprej ga povem.

Duh stopa v Slovence
Napoleonov,
en zarod poganja,
preroben, ves nov.

Ilirija leži med dvema svetovoma,
med vzhodom in zapadom, med dvema
kultutama, med vzhodno grškobizantinsko
in zahodno latinskoromansko. Naša do-
movina Ilirija „pristan Evrópini bo“.

A že leta 1812. je prišla katastrofa
velike armade Napoleonove na Ruskem in
leto pozneje bitka pri Lipskem. Dobrotni
vitez naše Ilirije je moral iti sam v
pozabljene temnice, v kakršnih so vzdih-
vali nekoč njeni sinovi. In pesnik?

Z ranjenim srcem in s potrto dušo
je poskušal tolažiti svojo domovino, da bo

vzlic vsemu i v bodočnosti srečna, da bo
zveličana. A pesem „Ilirija zveličana“ ni
dobila končno ustaljenega besedila, pesniku
je beseda zastala v žalostni duši, ker v
nji ni bilo — vere.

Kakor zavedno ustvarjena paradija
in satira se glasijo ohranjeni nam verzi
„Ilirije zveličane“. Da je smel Vodnik
govoriti odkrito, brez pesniške krinke, bi
ji bil dal kot dober poznavalec avstrijskega
policijskega sistema in kot kritično motreč
zgodovinar nekoliko drugačen naslov: Ilirija — „na križ pribita“. Potem bi seveda
ne bil njegov delež samo neznatna pokoj-
nina avstrijske vlade z dosmrtnim in še
celo s posmrtnim policijskim nadzorstvom
— saj so si dali celo o njegovi smrti na
Dunaj obširno poročati! — ampak ozka
celica „političnega zločinca“ na Ljubljanskem
gradu. „Dobri Fronc“, kakor Vodnik
s hudomušnosatiričnim nasmehom okrog
sicer stoično mirnih ustnih imenuje enega
največjih trinogov iz rodu Habsburgovcev,
cesarja Franca I., bi bil gotovo poskrbel
tudi za našega pesnika. Saj o njem pravi
Vodnik z nedosežno satiro: „Dobri Fronc
za nas skrbi.“

In ta „dobri Fronc“ si je dal po
svojih pomagacih redno natančno poročati
o vseh mnogobrojnih političnih žrtvah
svoje dobrotljivosti, ki so pričakovale po
številnih srednjeveških mučilnicah njegove
države rešiteljico smrt. Zadnja leta pesni-
kovega življenja so potekla v temi, ki se
je bila zgrnila z Dunaja preko jugoslov-
anskih livad in zastrla solnce upa in
sreče za celih dolgih sto let.

Vodnik je preživel konec svojega
življenja v bedi in duševnem trpljenju.
Lajšal si je svojo usodo z delom in s
svojo življenjsko filozofijo, katere jedro je
bilo: Fortuna non mutat genus. Nemilost
usode, naklonjenost ali nenaklonjenost tujih
mogotcev ne sme kaziti slovenskega zna-
čaja, zlato jedro narodnopolitične etike.

Leta 1858. se je slavila v Šiški sto-
letnica pesnikovega rojstva. Zbrala se je
pri Kameniti mizi visoka gospôda avstrijske
birokracije in domači odličniki Bleiweis,
dr. Toman i. dr. Godba je zaigrala Cesarsko
pesem, Kje dom je moj in Radeckega
koračnico. Sledili so govori. Nato so se
gostili in veselili.

„Pokrili so pesnika s kranjskim pa-
triotizmom, da bi zakrili njegovo pošteno
ilirsko srce,“ pravi z vso pravico dr.
Ivan Lah.

Tako je počastil svojega pesnika za-
sužnjen narod. Njegova življenjska izpoved
v Iliriji oživljena je bila kot greh proti
avstrijskemu patriotizmu malone pozabljena.

Tudi po šolah naše preteklosti so nam
sicer vrli slovenski možje morali nekako
opravičevati pevca naše Ilirije in njegovo
himno kot izraz pesnikove trenutne te-
oretičnogodovinske navdušenosti. S tem
se je delala „Ilirija oživljena“ sila, pesniku
pa krivica, ki jo mora naša nova osvo-
bojena šola temeljito popraviti. Naš narod

se danes mora zavedati, da je Valentin
Vodnik pred vsem pesnik Ilirije oživljena.
Slava njegovega imena je združena v
našem veku, ko začnemo svobodno po-
litično in kulturno življenje v veliki Iliriji
celega troimenega jugoslovanskega naroda,
pred vsem s to našo najlepšo narodno-
politično prigodnico iz nevesele preteklosti.

Zato slavimo danes ta njegov jubilej
široim slovenskega dela združene jugoslov-
anske domovine.

Valentin Vodnik! Sto let je preteklo,
odkar je splaval Tvoj nesmrtni duh tja
gori nad slovenske vršace, katerih veli-
častno krasoto si nam opeval v svoji
neumrjoči pesmi. Iz svoje breztelesnosti
si zrl dolga, dolga desetletja na obupno
borbo svojega naroda in zreš danes na
zadnjo veliko borbo za oživljeno, skupno,
veliko, celo Ilirijo-Jugoslavijo. Vera v ve-
liko bodočnost, ki je bila v Tvoji pesniški
duši, živi tudi v naših dušah, živi v duši
celokupnega jugoslovanskega naroda.

In iz te silne vere večmilijonskega,
mladega in zdravega, po solncu najvišje
kulture hrepenečega naroda naj se rodé
veliki kulturni čini, domovini v slavo,
človeštvu v korist.

V tem duhu bo naša velika domovina
vzlic vsem trenutnim neugodnostim zve-
ličana.

Akademija se je vršila v gimnazijski
telovadnici, ki je bila v to svrhu okrašena
z narodno trobojnico in Vodnikovo sliko.

Cela prireditve z raznovrstnim in
izbranim programom v vseh točkah in
prav dobrim izvajanjem je zaslužila obilne
udeležbe. In res, občinstvo se je odzvalo
v velikem številu. Poleg dostojanstvenikov
se je udeležilo veliko meščanov, zlasti
starišev gimnazijskih učencev in učenk,
udeležilo se je pa akademije tudi lepo število
učiteljc in učiteljev, ki so ta dan zborovali
v Novem mestu. Nekaj posebnega pri celi
prireditvi je bila izredna točnost, s katero
so sledile točke druga drugi, tako, da je
bil obširen program zvršen v dveh dobrih
urah. Občinstvo je tako poslušalo in vži-
valo posamezne točke brez onih dolgih
duhomornih pavz, ki često razblinijo vse
vtise. Udeležniki so bili s prireditvijo vse-
stransko zadovoljni. Splošna je bila sodba,
da se je začelo pod vodstvom sedanjega
g. ravnatelja tudi na novomeški gimnaziji
novo življenje, ki se je pojavilo letošnje
šolsko leto že v dveh lepo nspelih večjih
prireditvah za šolsko mladino in za širše
občinstvo.

Tako slavimo Slovenci svoje velike
može!

Dr. M. Gorjanec.

Zgodovina

franciškanskega samostana in cerkve v Novem mestu.

Sestavil P. Alfonz Furlan.

Dne 5. januarja je umrl maršal grof
Radecky v 92. letu svoje starosti; odlikovanj
je imel 38.

20. februarja je umrl p. Karol Železnik,
bivši profesor in starosta provincije, star
77 let, v redu je živel 57 let.

13. aprila je umrl na potu v domovino
dr. Ignacij Knobleher v Napolju na kapi,
star 37 let in nekaj mesecev, bivši učenec
tukajšnje ljudske šole in gimnazije.

To leto je naročil kanonik France Ks.
Jelovšek cerkveno zastavo za gimnazijo in
sam plačal; 10. maja jo je blagoslovil proš
ob asistenci dveh kanonikov in dveh patrov.

Dne 3. septembra je umrl p. Evgen
Kazin, profesor karlovske gimnazije; v novo-
meških toplicah je iskal zdravja, našel je pa
smrt, star 55 let in 11 mesecev, v redu je
živel 34 let.

Dne 4. oktobra je umrl p. Engelbert
Knific, profesor in direktor na gimnaziji, v
starosti 45 let in 7 mesecev, redovno obleko
je nosil 27 let.

S 1. novembrom so vpeljali denar z
avstrijsko vrednostjo; do zdaj je imel gol-
dinar 60 krajcarjev, dalje pa 100 krajcarjev
ali soldov.

31. oktobra je divjal močan vihar, ki
je odkril mnogo streh; 1. novembra je bilo
Novo mesto v snegu, 7. novembra je bilo
že — 8° mraza. 14. novembra je začel mrz
ponehavati in tudi sneg se je stajal. Vina
je bilo še dovolj srednje dobrote, pšenice
malo, škodila jej je rja. (Chron. IV. 72.)

Leto 1859.

Zima je bila mila, prav malo snega;
v februarju so že grah sadili. 20. aprila so
bila drevesa zelena. V maju je deževalo, v
juniju je bila huda vročina; v senci je bilo
26° toplote. V decembru je padlo veliko snega
in pred božičem je bilo — 15° mraza.

P. Oton Skola se je vrnil iz Amerike,
kjer je bil 17 let misijonar. To leto ga je
poslal provincijal v Asiz kot nemškega in
slovenskega spovednika; govoril je pa tudi
angleško, francosko in laško.

Dne 7. februarja je umrl ljubljanski
škof Anton Alojzij Wolf, Idrčan, dobitnik

novomeške gimnazije. On je nagovarjal, da
naj vpeljejo na gimnaziji še 7. in 8. razred;
1000 gld. je daroval, da so postavili drugo
nadstropje.

Po veliki noči so začeli popoldanski
pouk ob 3. namesto ob 2. uri radi vročine.

P. gvardijan Fulgencij Arko je dal spo-
mladi popraviti vrtni zid za škapulirsko ka-
pelo in na vrtu, stroškov je bilo 250 gld.
Napravil je tudi nove stopnjice iz zakristije
k velikemu oltarju in k oltarju presv. Trojice.
Za te stopnjice je podaril neki meščan
hrastove deske.

Dne 21. julija so tu obesili nekega
Janeza Pugel, 27 let starega, iz Drganje sela
pri Vavtovasi, radi uboja. P. Matevž Pibernik
ga je pripravil na smrt; zadnjega so obesili
na kapiteljskem hribu leta 1809 pod cesto.

Dne 31. avgusta so izvolili novomeškim
gvardijanom zopet p. Fulgencija Arko v tretjič.

Provincijal p. Klarus Vascotti je določil,
da se vsako nedeljo opravi samostanska
(konventualna) maša za žive in mrtve brate
dobrotnike samostanske in cerkve; denar
drugih konventualnih maš pa v tednu se
porabi samo za cerkev.

Vino je bilo dobro, pa malo; letina
slaba. (Chron. IV. str. 84.)

Leto 1860.

Prve dni januarja se je stajal dva čevlja
debel sneg in mrz se je izgubil; v februarju
je bilo mrza — 12°, tudi marc je bil mrzel.

Dne 30. aprila je umrl provincijal p.
Klarus Vascotti v Gorici; bil je sloveč pri-
digar, spisal (bolje uredil) je cerkveno zgo-
dovino za bogoslovje (druge izdaje so priredili
dr. Hrast, in drugi so prenašali, pokvarili).
To zgodovino je spisal p. Vincencij Pancé,
ki je učil cerkveno zgodovino na Kostanjevici
in druge knjižice v latinskem in laškem jeziku.
Bil je odločen za poreškega škofa.

Takrat je umrl v Novem mestu meščan
Karol Seifert, milar, ki se je na smrtni po-
stelji odpovedal luteranstvu; pater ga je
sprejel v katoliško cerkev.

26. avgusta zjutraj so zgorole zadnje
tri hiše na desni strani Glavnega trga proti
mostu.

To leto so prenašali in prekrili kapi-
teljski zvonik; delo je stalo 2700 gld., stroške
so poravnali proš Arko in kanoniki.

Letina je bila srednja, ajda slaba.
(Chron. IV. 90.)

Leto 1861.

To leto je podarila samostanu Uršula
Podobnik 365 bogoslovnih knjig, katere je
podedovala po svojem stricu kanoniku An-

Kako je Vodnik bogatil slovenščino.

Ker je pisal Valentin Vodnik o jako raznovrstnih rečeh in strokah, je bil dostikrat primoran iskati besede za razne pojme. Pri izbiranju potrebnih izrazov se je držal prav razumnih načel. Prvi vir mu je bila živa govorica slovenskega ljudstva, drugi vir starejši naši pisatelji, tretji pa stara slovenščina in vsi živi slovanski jeziki (razen bolgarščine). Le kadar so ga trije viri pustili na cedilu, si je sam skoval kako besedo — seveda ne vselej takih, da bi bile obveljale in se udomačile v knjigah.

Prebrskal sem Vodnikove prozaične spise (Pratiko, Novice, Kuharske bukve, Babištvo, Kršč. navuk, Pismenost in rokopisno ostalino) v ta namen, da bi nabral kopico takih besed, ki jih je Vodnik ali sam skoval ali prevzel iz kakega slovanskega jezika.

Obogatil je slovenščino z lepim številom strokovnih izrazov ali „pismenskih besed“, kot jim on pravi. „Plemena besed“, ali „deli govorjenja“ so mu: ime ali „istno ime“, prilog, namestime, številno ime, glagol, deležje, predlog, narečje (= prislov), „vez“ in medmet. Pri glagolu razločuje dejavni in trpivni „zalog“, znanivni, velivni in ugovorivni ali pogajivni (= pogojni) naklon. Nedoločniku pravi „neokončavni“, namenilniku pa „priskani neokončavni naklon“. Za osebek, povedek in dopolnilo (objekt) je rabil izraze podsebek, pripoved in predsebek itd. Zemljepisni termini: sušava = celina, kopno; pretok = preliv; prejezek (od „jez“) = Isthmus; lice = površina i. dr. Zgodovinski: dvornik = palatin (ogrski), nesomen = nevtralen, trojevšina ladja = trijara, vrstna barka = redovna ladja, branjenec = klient, pečat = grb, vol = glas pri volitvah, tekar = kurir itd. Pozabljene stare besede knez, obraz, vlastelin je zopet oživil. Njega imamo zahvaliti za zdaj splošno rabljene izraze vzrok, parnik, soglasnik, snov, svojstvo, predtegnjeni in zategnjeni udar (t. j. poudarek, naglas), prepečenec, izjema i. dr. Več je pa takih, ki niso obveljale, n. pr. visočina = ponos, vsost (od ves) = veselnost, vekomost = večnost, zob = stopnja (na zemljevidu), obhodnik = postopač, odnujati = zanikati, obročno krilo = krinolina, apina = opica, vseščina = vsebina, strok = perijoda, pismenost = gramatika, rez = vejica, medmestje = oklepaj, zreka = narečje (dialekt), prepone = ločila, vprava = pravilo, stranica = flavta etc. V „Babištvu“ rabi Vodnik mnogo besed, ki so nam dandanašnji neumljive: nezvaritev = slaba prebava, človekinja = žena, (zmené poznajo menda samo Ribničani: podvrženo dete), sesulja = sesalna cev, poliska = aphthae (gobice) i. dr.

Naj še omenim, da je Vodnik tu pa tam tudi razlagal postanek in pomen raznih izposojenk — a njegove etimologije se nam zdijo otročje, naivne. Tako n. pr.

pravi v Pismenosti: „Barva je slovenska beseda (!) ino pomeni barjeno (t. j. obarjeno, zavreto) mast ali mažo, ktirja je kuhana ali žgana.“ V Novicah je pisal: „Jez malim, to je: na malim pokažem, na majheno podobo denem.“ Ravnotam (v spisu „Povedanje od slovenskega jezika“) modruje: „Kralj pride morebiti od besede kraj, kakor bi otel reči, ta človek ima en kraj v oblasti, zatorej je on en kraj-el“ (!) Tega ne smemo Vodniku zameriti, saj je pisal še sto let pozneje Martin Žunkovič še večje neumnosti na tem polju, vključ vsem rezultatom jezikoslovja!

Ivan Koštič.

Protestni shod novomeškega ženstva in ustanovni shod podružnice žensk. društva.

III.

Gdč. profesorica M. Grošljeva prečita po svojem krasnem, poetičnem govoru še resolucijo slov. ženstva, katera se glasi sledeče:

Resolucija: „Jugoslovansko ženstvo brez razlike strankinega pripadništva, zbrano 2. marca 1919 na štirih skupščinah v Beogradu, Zagrebu, Ljubljani in Novem mestu, kar najbolj odločno protestira proti nasilni italijanski okupaciji naše slovanske zemlje v Dalmaciji, Reki, v Istri in Trstu, na Goriškem in Kranjskem, zemlje, na kateri žive Slovani že stoletja, kamor se je bil italijanski življenjski vrnil in kjer razven v Trstu in v Reki ni nikjer italijanske večine. Le goli imperijalistični pohlep Italije hoče zadati smrtni udarec gospodarskemu in s tem kulturnemu razvoju Hrvatske in Slovenije. Poleg ogromnega števila Hrvatov, hoče podjarmiti in pognati v nacionalno smrt več kakor eno četrtino vsega slovanskega plemena. Kali za nove vojne bodo pognale iz nasilne pripojitve slovanskega ozemlja, ker poldrugi milijon Slovencev ne bo mirno in udano prenašal izgube četrtine svoje celote; pohanotno se bo razširil na tem ozemlju iredentizem, ki je še vedno in povsod pritiral do odločitve z orožjem.

Ves kulturni svet pozivljamo, da nam pomaga preprečiti še v zadnjem trenutku bridko krivico, ki jo hoče zadati italijanski imperijalizem jugoslovanskemu narodu, ki se je pravkar otresel nemškega, madžarskega in turškega jarma. Z nami je pravica, izvimo krvniku orožje, s katerim jo hoče zadaviti.

Rotimo zastopnike vseh narodov na mirovni konferenci, da ne odnehajo od načel pravičnosti in samoodločbe. Svarimo jih, da ne podpisujejo s krivičnim mirom ponovne tragedije jugoslovanske žene: roditi deco, ki naj že v materinem telesu sprejme kal narodne osvete ter naj naposled pogine v krvi in ognju.“

Bila je z navdušenjem sprejeta. Pobirali so se še nadaljnji podpisi za spomenc Wilsonovi hčerki. S tem je bil protestni shod zaključen.

je bilo veliko in od leta 1834 ne boljšega. Letina je bila srednja.

Dne 6. novembra tega leta je umrl p. Akvin Ramuta. Rojen je bil na Javorniku na Gorenjskem leta 1787; njegov oče je bil oskrbnik pri baronu Cozju. Veselil ga je vojaški stan, artilerijsko šolo na Dunaju je dovršil z odliko; nato je bil učitelj matematike in fizike v na novo ustanovljeni bombardirski šoli. Potem je bil v ilirski vojski, poslali so ga v Pariz v artilerijsko šolo, kjer je postal pravi Francoz. Neki Anglež ga je vzel seboj na potovanje po Evropi, zlasti po Francoskem in Ruskem. Ko se je potovanja naveličal, je zopet stopil v vojaško službo v Avstriji kot stotnik. V nekem boju je izgubil desno oko; kmalu potem je padel s konja v globok prepad. Te nesreče, pravijo, so ga nagnile, da je stopil v frančiškanski red, star 43 let. V noviciatu je bil v Nazaretu na Štajarskem. Postavili so ga za lektorja (učitelja) matematike in fizike na Kostanjevici pri Gorici, kjer so ga patri učili italijansčine, on pa druge francoščine; pozneje je bil prestavljen na novomeško gimnazijo. Bil je miren učitelj, ki je svoje učence učil kakor inštruktor svojega učenca, dokler ga ne nauči, da razume, kar se uči. To mi je pravil njegov učenec rajni p. Amand Maurer. Tako se je lahko ukvarjal z učenci, ker jih

Domače in tuje novice.

Tečaj za zasajanje in obrezovanje sadnega drevja. Kmetijska šola na Grmu priredi v sredo dne 26. marca in v četrtek dne 27. marca t. l. tečaj za zasajanje in obrezovanje sadnega drevja s sledečim sporedom: V sredo dne 26. t. m. od 8. do 11. ure dopoldne poduk o zasajavanju drevja v drevesnici, od 2. do 5. ure popoldne praktično razkazovanje v sadovnjaku. V četrtek dne 27. t. m. od 8. do 11. ure dopoldne poduk o pravilnem obrezovanju, popoldne od 2. do 5. ure praktične vaje v nasadih. Poduk je namenjen našim gospodarskim in kmečkim mladencem. Kdor se hoče udeležiti, naj se priglasi po dopisnici vsaj do 22. t. m. pri ravnateljstvu kmetijske šole na Grmu pri Novem mestu.

V spomin 1100 letnice zveze Slovencev, Hrvatov in podonavskih Slovanov pod vojvodo Ljudevitom se vrši dne 23. t. m. v Črnomlju v „Drvarnici“ ob 8. uri zvečer primerno predavanje, ki ga priredi „Katol. slov. izobraž. društvo v Črnomlju“ za člane.

Prihodnji Jožefovski semenj v Metliki se vrši v sredo dne 26. sušca t. l.

Nov list. Po novomeški okolici se zelo agitira za nov list „Ljudski glas“, ki ga namerava izdajati socijalnodemokratska stranka s posebnim namenom, da zase pridobi tudi kmečko ljudstvo. Ker so socijalnodemokratska načela večinoma protikrščanska in v kvar kmečkemu ljudstvu, svarimo naše kmetovalce pred novim listom. Saj so jim itak na razpolago naše „Dolenjske novice“, ki že 35 let zastopajo njihove koristi, in „Domoljub“ v Ljubljani, ki je vrl zagovornik slovenskega kmeta.

Podpore! Od davčnega urada se nam poroča, da so vse prošnje za podpore, ki so se na novo vložile in sicer kar jih spada v novomeški in žužemberški sodni okraj že rešene, ter da so se prejemaniki zajedno obvestili, da lahko dvignejo svoje podpore. Izplačilo se bo vršilo za sedaj izključno pri davčnem uradu in sicer na dan 16. in 17. vsacega mesca, vselej pa v dopoldanskem času. Po predpisu Narodne vlade, glej uradni list XXVIII ex 1918, je ob vsakem izplačilu predložiti posebno potrdilo županstva in župnega urada, da bi bila brez podpore podpirancu resno ogrožena prehrana. Brez tega potrdila se izplačilo more odkloniti. Ako se je vpoklicanec med tem povrnil, je to nemudoma naznaniti pristojnemu županstvu, da se nadaljnje izplačevanje pravočasno ustavi in s tem prepreči neopravičeno izplačilo. Vsi oni pa, katerih prošnje so se v smislu danih predpisov mogle zavrniti, naj se tolažijo s tem, da so prejimali do sedaj svoje podpore manj ali več krivično ter da zahtevajo nove skržene podpore za cel politični okraj potrebščino nad 200 tisoč kron, to je trošek, ki v sedanjih razmerah prav zdatno otežuje našo mlado državo. Eventualne pritožbe na

prizivno oblast naj bi se, ako so neuteemeljene, vsekakor opustile, ker bi ne imele nobenega uspeha, nasprotno, povzročile bi posameznikom le nepotrebne stroške, oblastvom pa delo. Kdor se tedaj že pri rešitvi prošnji ni mogel upoštevati, je dokaz, da niso bili dani vsi pogoji za ugodno rešitev, zlasti ker so se pri reševanju prošnji uvaževale vse premoženjske in preživljenjske okoliščine ter vpoštevali vsi za odločbo merodajni, po tozadevnem predpisu zahtevani razlogi. Ne iščite pa zakotnih piscev, ki vas s par neosnovanimi in brezpomembnimi vrstami le izkoriščajo. Konec vojne pomeni v splošnem tudi konec podpor.

Učiteljski žepni zapisniki s šematizmom se dobijo v knjigarni J. Krajec nasl. v Novem mestu.

Književno naznanilo. Šole in izobraževalna društva kakor tudi gojitelji domače glasbe opozarja podpisane, da je sestavil za uporabo pri proslavi zgodovinskega dogodka ujedinitja narodov Slovencev, Hrvatov in Srbov lahko izvedljivo spevigrigro „Živela troimena Jugoslavija!“, ki pride kmalu na svetlo, ako se oglasi dovoljno število naročnikov. Delce obsega petje (s spremljevanjem) klavirja ali harmonija in deklamacije ter se lahko uporabi pri vsaki patriotski prireditvi. Morebitna naročila naj se kmalu pošljejo na naslov podpisance. Cena okrog 8 K. Razpošiljalo se bode le po povzetju. — Anton Kosi, šolski ravnatelj v Središču.

Pozor! Občinstvu v vednost. Poverjenik za socijalno skrb (Dvorec, II. nadstropje, soba št. 124) sprejema stranke le ob torkih, četrkih in sobotah od 10. do 12. ure dopoldne.

Prežalostne narodne vesti.

Iz Berna se je poročalo „Večernemu listu“ z dne 15. marca sledeče pretresljivo poročilo: Švicarski diplomatični krogi so prejeli iz Pariza vest, da se je svet deseterice sporazumel s sledečo rešitvijo jugoslovansko-italijanskega spora: 1. Italija odstopi Jugoslaviji Dalmacijo in si pridrži le nekaj otokov vojaškega pomena; 2. Reka postane svobodno mesto pod protektoratom velevlasti; 3. Jugoslavlani se odrekaajo vsem pravicam na Goriško, Trst in Istro; 4. Italijanske in jugoslovanske manjšine dobe v obeh državah svojo avtonomijo.

Posebno poročilo „Slovenec“ iz Curiha z dne 17. marca se pa glasi: Brzjavke iz Pariza poročajo o nameravani razdelitvi posesti na Jadranskem morju. Italija bo dobila otoke Lošinj, Vis, Hvar in Korčulo. S tem bo Italija prišla v posest tako močnih opirališč, da bo lahko popolnoma obvladala vse jugoslovansko obrežje. Še večje so pridobitve Italije v severni Adriji. Italija dobi Pulj, Rovinj, Poreč, Piran, Koper in Gorico. O Trstu se še ni odločilo. Italija bo na ta način popolnoma obvladala Jadransko morje. Jugoslavlani bodo dobili več trgovskih pristanišč.

Leto 1863.

Dne 19., 20. in 21. aprila je bila slovesna tridnevna v čast svetih japonskih mučencev 1. in 3. reda sv. Frančiška, ki so bili leta 1862 med svetnike prištet; prvi dan so bile tri propovedi, drugi in tretji dan po dve; prvi in zadnji dan dopoldne in popoldne je slovesno službo božjo opravil prost. Obhajanih je bilo čez 4 tisoč vernih samo v samostanski cerkvi, mnogo doma; mnogo jih ni moglo opraviti sv. spovedi, ker ni bilo dovolj spovednic. (Chron. IV. 117.)

Dne 10. avgusta je bil izvoljen gvardijanom p. Bernard Vovk, ob enem profesor in direktor na gimnaziji.

V novembru je bila živinska bolezen v okolici Novega mesta; poginilo je veliko živine.

To leto ni bilo prave zime; mila zima, lepa pomlad, bolj suho leto. Prav dobra letina za žito in vino; vina niso mogli dati v sode, ker je bilo pre malo vinske posode; samo sena je bilo malo.

Solnino so zvišali na 12 gld. in 60 kr.

Leto 1864.

To zimo je tako zmrazil Krka, da so po ledu čez njo ljudje hodili. Pomlad je bila tudi mrzla in mokra; vino prav slabo. Cene živil so padle.

dreju Albrechtu. V zahvalo je opravil samostan nekaj sv. maš za njo in njene sorodnike.

Dne 28. januarja je umrl brat Jožef Štemberger, samostanski tretjerednik, sakristan, v starosti 23 let, v redu je preživel 7 mescev.

Tega leta je dal napraviti župan v mestu nabiralnike vode, da bi hitreje pogasili požar. Tak nabiralnik je poleg samostanske cerkve med kapelo sv. Antona in kapelo karmelsko pod zemljo.

Neki meščan je dal napraviti pod izdesk za samostansko cerkev, da ne bodo verni ozebavali po zimi; stal je 28 gld. V karmelski kapeli je pa samostan dal napraviti tak pod.

To leto so odpustili iz službe vse učitelje, ki niso bili zmožni hrvaščine. Duh na gimnazijah je bil za matni jezik; za redovno življenje je imelo malo dijakov veselje; redovnikov je začelo primanjkovati. Zaradi slabih letin bi samostan ne bi mogel izhajati, ako ne bi prejemal sv. maš s Tirolskega.

Dne 6. maja je šel sneg; na Gorjancih je nekdo zmrazil, ker ni mogel po snegu dalje. Sobe so še kurili. Poleti je bila suša in taka vročina, kakoršne še ni bilo od leta 1775. Mlini na potokih še decembru niso mogli mleti zaradi pomanjkanja vode. Vina

Dopisi.

Iz Toplic. Tukajšne bralno in pevsko društvo je priredilo v letošnjem predpustu tri gledališke predstave. Prva je bila spominska slavnost ob Vodnikov stoletnici smrti, o kateri smo že poročali. Druga je bila dne 16. svečana s petjem, živo sliko: Osvobodjena Jugoslavija ter dr. Krekovo igro: Tri sestre. Vsa prireditve se je sijajno obnesla. Pevski zbor, moški in mešan, je pod vodstvom g. nadučitelja M. Matko zapel več pesmi precej dobro. Posebno je ugajala pesem „Oblakom“ z bariton solo. — Živa slika je bila razdeljena v dva dela. Prvi del je predložil našo žalostno preteklost. Narod jugoslovanski, uklenjen v težke verige suženjstva, prosi ponižno milosti, objokuje svoj žalosten-suženjski položaj najhujšega zatiranja, nemški rabelj pa vihti nad njim meč. Druga slika pa je predložila veselo izpremembo: Jugoslavija vstaja v življenje, verige leže pretrgane na tleh, osvobodjen narod veselo pozdravlja svojo osvoboditeljico, ki ga blagoslovja. Krasna je bila ta slika in res lepo zamišljena.

Igra „Tri sestre“ je zelo pripravna in hvaležna za male diletantske odre. Igralci in igralke so bili na svojem mestu ter častno rešili svoje vloge. Oče Orel se je v tej vlogi popolnoma rešil diletantizma, igral je naravno in neprisljano. Tudi Majda, Špela in Ana so igrane prav dobro. Pri vsej igri se je poznal lep napredek.

Tretja gledališka predstava pa je bila 2. sušca. Kakor vse druge, tako je tudi ta predstava pokazala, kako resno se društvo zaveda svoje naloge. — Lepo vreme je privabilo nad vse pričakovanje mnogo udeležencev iz sosednih vasi in občin. Poleg pevskih točk je bila tudi pri tej prireditvi na vsporedu živa slika in sicer: Probujena Slovenija. Vsaka živa slika naravnost očara občinstvo. Na splošno zahtevo so morali živo sliko ponoviti. — Burko „Mutast muzikant“ so igralci povoljno igrali.

Splošna želja navzočega občinstva je bila, da bi društvo čimprej zopet priredilo kako gledališko predstavo.

Iz Zagreba. Tega in onega čitatelja Dol. Novic bo zanimalo, kako se godi slovenskim oziroma dolenskim visokošolcem v Zagrebu. Naj omenim pri tej priliki na prvem mestu zagrebsko velikomestnost. Velike kavarne in podobni lokali so ob vsakem času polni, zlasti zvečer — koncerti so namreč redno na sporedu — ravno tako različni kinematografi — in teh je precej — kakor tudi elegantno zagrebsko zemaljsko gledališče, kjer se opazi razkošnost in luksuz, da človeku kar oči jemlje. Omeniti je tudi dolga Illica, kjer se vali v večernih urah reka ljudi, — pestra po obrazih, kakor tudi stanu, in se spreha do pozne noči. In tudi po dnevu mrgoli ljudi po ulicah: naprimer Jelačičev trg, ki je postal prava blagovna borza. Ker že omenjam zagrebsko velikomestnost, naj mi bo še dovoljeno, da opišem praznovanje pustnega torka. Že okoli 5. ure popoldne so se jele polniti ulice na Illico in uro pozneje so že valovale v njej velikanske množice ljudi, vse v živahnem razgovoru in obmetavanju s konfeti (barvanimi papirčki). Električna železnica je s težavo vzdrževala promet in vozila silno počasi. Razigranost se je še stopnjevala, ko so prihajali trije rdeči jezdec in povabljeni na gledališko reduto (javno veselico). Po ulicah so se podile maskare, vozile so se tudi v kočijah, ki so se korakoma pomikale dalje. Večerno pestrost so še povečali francoski vojaki — Afganistanci, mali, zagoreli ljudje, ki so v sklenjenih vrstah lovili zagrebske lepote in jih obmetavali s papirčki. Rajanje in veseljačenje po javnih lokalih v tem vročerknem mestu je trajalo do zgodnjega jutra. Kar nas je Slovencev, smo imeli vtis, da številne predpustne igre in norosti v sedanjem času nikakor niso bile primerne. Naše bivališče je Akademski dom na Kaptolu, bivša „pučka škola“, kjer

nas je nastanjenih okoli 200. Sobe so prostorne in zračne, v eni nas biva do 15. Zda je Akademski dom že precej dobro urejen in odgovarja vsaj glavnim našim potrebam. Zadostno hrano dobivamo v obrtni šoli, modernem poslopu in sicer v hrvaški vseučiliški kuhinji. V ilustracijo zagrebskih razmer naj služi pojasnilo, da se zahteva mesečno za hrano in stanovanje v najboljšem slučaju 600 K, iz česar sledi, da ne bi mogla večina slov. dijakov na visoke šole ravno vsled prevelikih stroškov. Zato je s tem večjo hvaležnostjo pozdravljati velikodušnost naše Deželne vlade za Slovenijo, ki je preskrbela hranu in stanovanje pretežni večini akademskih proletarcev — brezplačno. Zagrebsko vseučilišče v sedanjem stanju je pač premajhno za obilno število dijakov, ki se zbira tu iz cele kraljevine SHS.

V zadnjem času nas je obiskal poverjenik za šolstvo dr. Verstovšek, da se na lastne oči prepriča o naših potrebah in nadlogah, in kmalu potem dr. Pintar, ki je nam poročal o delovanju Vseučiliške komisije in njenem trudu, da se že v jeseni otvori slovenska univerza v Ljubljani. Povdarjal je, da se naj pridno učimo, ker se gre za naš narod, ki bo vedno podpiral svoje sinove v plemenitih težnjah. Kmalu potem smo z zadovoljstvom pozdravili telegram iz Beograda, da je nakazal ministrski svet 1.400.000 K za naš kulturni dom v Ljubljani, z željo, da se začne s predavanji že to jesen. Ker se živo zanimamo za dogodke v naših krajih, pozdravljamo z veseljem vesti o reformi našega šolstva, zlasti pa še preustroj novomeške gimnazije, iz katere so izšli — smelo lahko trdimo — najboljši slovenski kulturni delavci. H koncu pošiljamo dolenski visokošolci najsrčnejše pozdrave našim rojstnim krajem. V prijetni zavesti živimo, da je vzšla naši kraljevini SHS zarja in se že razpenja čez nas veliki dan z zlatimi peroti.

Visoko šolo v Zagrebu obiskujejo med drugimi: Filozofi: Podbevšek Anton, Dular Joža, Šproc Stanko, Teply Bogo. — Medicinci: Jakša Joža, Ropas Milan, Marjetič Joža, Banovec Matija, Jerman France, Schweiger Viktor, Schweiger Drago, Mušič Karol, Pehani Pavel, Kamin Mihael, Kramarič Lojze. — Juristi: Kvas Ferd., Kvas Slavko, Cesar Martin, Žlindra Otočar, Abram Leo. — Šumar: Medic Joža. — Kemik: Frankovič Vladimir. — Konservatoristinja: Ropas Zora.

Družba sv. Mohorja.

Družba sv. Mohorja v Celovcu je ravno kar pričela razpošiljati družbene knjige za leto 1918. Cenjeni udje prejmejo letos naslednji književni dar:

1. Koledar za leto 1919.
2. V boj za temelje krščanske vere!
3. Brstje iz vrta slovenskega pesništva.
4. Kako si ohranimo ljubo zdravje.
5. Slovenske Večernice, 72. zvezek.

Družba se bo potrudila, da častiti udje prejmejo knjige kolikor mogoče hitro, in sicer večinoma po pošti, ker je vsled sedanjih prometnih razmer težko razposlati knjige po železnici.

Letošnje knjige se bodo razposlale po sledečem redu:

1. Krška škofija.
2. Razni kraji.
3. Goriška nadškofija.
4. Tržaško-koprška škofija.
5. Lavantinska škofija.
6. Ljubljanska škofija.

Knjig za goriško nadškofijo, za tržaško-koprsko škofijo, deloma za ljubljansko škofijo (na Notranjsko in v Vipavsko dekanijo) ter deloma za razne kraje sedaj enkrat ne moremo razposlati niti po pošti, niti po železnici, ker je ves promet v te kraje pretrgan. Kakor hitro se prometni položaj zboljša, bomo udom Mohorjanom v teh krajih knjige takoj poslali.

Vsak družbenik naj prejme svoje knjige v tisti župniji, v kateri se je vpisal.

Na poznejše izpremembe stanovišča se pri tolikem številu družbenikov ni moglo ozirati.

Vsaki pošiljati so tudi priložene vpisovalne pole Družbe sv. Mohorja za prihodnje leto, in sicer vedno v zavoju z najnižjo številko.

Vse stroške (za poštnino, vozno, tovarnino itd.), katere so imeli č. gg. poverjeniki za odposlatev denarja in za prejem knjig, jim morajo posamezni ndje povrniti.

Da more Družba izdati petero knjig, četudi krajših nego je bilo kdaj običajno, mora članarino zopet zvišati, in sicer letnino od 3 na 4 krone, dosmrtno od 50 na 80 kron. Denar je izgubil pravo vrednost in 4 današnje kronice daleč ne dosežejo vrednosti dveh kron iz časa pred vojsko. Po večini je denarna vrednost padla na desetinko. Vsakdo, tudi zadnji delavec, danes brez izjeme laže utrpi štiri, nego poprej dve kroni. In to zvišanje se ne vrši iz dobičkaželjnosti, marveč vsled draginje papirja in potrebnih in vsled splošne draginje le preveč upravičenih zahtev vsega oboja za duševno in telesno delo.

V načrt prihodnjega leta so se sprejele sledeče knjige:

1. Dr. L. Ehrlich: Katoliška cerkev, kraljestvo božje na zemlji.
2. Dr. Jan. Ev. Zorč: Življenje svetnikov. 2. zvezek.
3. Dr. H. Vedenik: Kako si ohranimo ljubo zdravje. 2. snopič.
4. Slovenske Večernice 73. zvezek.
5. Koledar družbe sv. Mohorja za leto 1920.

Družba sv. Mohorja v Celovcu.

Javna zahvala.

Podpisano ravnateljstvo se najtopleje zahvaljuje vsem, ki so brez sebičnih namenov pripomogli, da se je Vodnikova akademija uprizorila in v vsakem oziru ugodno uspela. Zlasti bodi izrečena najvljudnejša zahvala gg. veletržcema Josipu Javorniku v Žalni in Iv. Vintarju v Straži za prijazno dobavo desak in tramičev za oder, gg. prof. dr. Ažmanu, gostilničarju Jan. Košaku, kavararju Fr. Splichalu, gospe dr. Vasičevi in Narodni čitalnici za prepušitev stolov, gg. Jan. Košaku, trgovcu Jos. Ogorentzu in županu Jos. Zircu za brezplačne vožnje, g. kapit. organistu in pevovodji Ign. Hladniku za skrbno pripravo in spretno vodstvo pevskih in orkestralnih točk ter vsem p. n. gospodom in gospodičnam, ki so rade volje sodelovali v zborih in v orkestru. Zahvaljeni naj bodo tudi vsi, kateri so z znatnimi preplačili pripomogli, da znaša kosmati dohodek prireditve 760 K 30 vin. Dijaško podporno društvo dobi tako temeljno glavnicu za lastni oder in s tem za prireditve, ki naj bi naši gimnazijski mladini služile v izobrazbo in razvedrilo, društvu pa v gmotne svrhe.

Gimnazijsko ravnateljstvo.

Ravn. Wester m. p.

Doneski k vremenoslovju

Bele Krajine. J. Šašelj.

VI. Kakšno vreme smo imeli v Beli Krajini, zlasti v adleški župniji, v zadnjih 10 letih v posameznih mesecih.

Mesec maj je bil pa prav ugoden in precej moker, zlasti v prvi tretjini, ko je 8 dni deževalo; v vsem mesecu pa smo imeli 15 deževnih dni. Druge dni pa je bilo navadno, razun prvih dni v mesecu, prav gorko vreme. Večkrat smo imeli krasne dni. Zato je pa tudi letina vsa lepo pokazala. Posebno lepe so bile detelje in trave. Bilo je pa tudi nenavadno mirno vreme, le parkrat smo imeli nevihte. Nasprotno pa je 18. popoldan okrog pol 1. ure pobila toča vso radoviško župnijo in Drašiče v metliški župniji, kjer je vse uničila. Prišla je čez Gorjance sem. Ono stran Gorjancev pa je pobila po krški in leskovski župniji.

Tudi junij je bil z malimi izjemami lep in ugoden, le od 10. do 16. je vsaki dan deževalo in je bilo večkrat prav hladno. Toplomer je kazal od 15. do 17. zjutraj ob 7. uri samo po 10 C. 15. je zapal na Gorjancih nad Metliko celó sneg. To mokro in mrzlo vreme, 15. je vlekla tudi burja, je bilo prav neugodno posebno za grozdje, ki je ravno cvetelo. Od 17. nadalje pa smo imeli do konca meseca prav lepe, solnečne in gorke dni, večkrat kar vroče, kar je ugajalo posebno trti. 20. in 28. pa je nekaj malega deževalo.

Prvo polovico julija smo imeli prav ugodno vreme, prav gorko in tudi dosti mokro, zato je kazala tudi vsa letina prav lepo. V drugi polovici pa smo imeli izredno hudo vročino in občutno sušo, kakor tudi drugodi, skoraj po vsi Evropi in Severni Ameriki, kakor smo čitali po časnikih.

Nekaj malega je namočil dež 16., še manje 20., in potem zopet še nekoliko 29. po noči, ko je pol ure pred polnočjo nekoliko deževalo. V Veliki Plešivici pa je to noč padala med dežjem nekoliko tudi toča, ki je naredila nekaj škode po vinogradih. Toda dež je namočil komaj za par dni in svet ohladil nekoliko, a le za kratek čas, ker smo imeli neznosno vročino. Tako je kazal toplomer naprimer 26. popoldan ob 2 uri v senci 32, na solncu 53 C, a Kulpa pa je imela 30 C toplote. Po mnogih krajih, kakor po Avstriji, Nemčiji, na Francoskem, Angleškem, posebno pa še v Sev. Ameriki so mrli ljudje vsled vročine in solnčarice, in je poginjala živina, kakor so poročali časopisi. Letina, ki je bila tako lepo pokazala, je opešala, Fižol se je bil po nekodi že posušil. Turšice po tankih zemljah so bile močno uvele, sadje je odpadalo. Vodnjaki in kali so bili prazni, in ljudje so morali voziti vodo iz Kulpe. Da ni bilo dežja, je bila kriva burja, ki je zmirom držala in odganjala oblake.

Brzoparilniki

po 50 in 75 litrov so dospeli. E. GUŠTIN - poljedelski stroji v Metliki.

Sadjevec, vino in kisló vodo

razpošilja A. OSET - p. Guštanj.

VOSEK čist in voščine kupi po najnižjih cenah. — Kje, pove uredništvo Dolenjskih Novic pod „Vosek 340.“

STANOVANJE obstoječe iz dveh ali tudisamo ene sobe s kuhinjo v Novem mestu ali Kandiji, išče za takoj ali pozneje državni uradnik. Ponudbe se prosí na upravo lista pod naslovom „Stanovanje“.

Mestno županstvo v Novem mestu odda takoj tesarsko delo

za napravo kopališča na Krki ob mestnem sejmišču na Loki. Natančnejše pojasnilo se dobi v mestni pisarni ob uradnih urah.

Bratje Schön, Dunaj I.

Fischerstiege št. 8.

Glavno zastopstvo za Jugoslavijo Josip Kleindienst - Novo mesto.

Gorenji priporočajo bogato zalogo: trakov, čipk, vezenin, gumbov, ovratnikov za dame, vse vrste šivank ter galanterijsko in norimberško blago, speciélno gablonško blago kot: rožne vence, ovratne koralde in krasne brože. Ceniki na razpolago.

Hiša s svinjaki, sadnim vrtnom in pôdom

na prodaj v Irči vasi pri Novem mestu. Več se izve pri posestniku Ivanu Luzar na Brodn št. 29.

Mlin v Soteski

se je brez licitacije že drugemu v najem oddal.

Gozdni urad kneza Auersperga v Soteski, p. Straža.

Naznanilo in priporočilo.

Podpisani vljudno naznanjam, da sem otvoril v Novem mestu št. 52 svojo

ključavničarsko obrt

ter bodem točno, solidno in po zmernih cenah izvrševal vsakovrstna v mojo stroko spadajoča dela in popravila. — Priporočujem se slavnemu občinstvu iz mesta in okolice v blagohotno obilna naročila. — Odličnim spoštovanjem

Josip ŠOT, stavbeni in umetni ključavničar.

NOVO MESTO, 20. marca 1919.

Proda se od zrušene opekarne v Zalogu OPEKA za zid. Pojasnila v trgovini Franc Seidl v Novem mestu.

Dve postelji, železna zlozljiva in lesena z vloženo železno mrežo, se radi selitve prodaste v Kandiji, Ostermanova hiša.

Jamčeno pristno seme

krmilne pese „Mamut“, rdeče in rumene, izboljšane, pošilja proti povzetju kilogram po K 22.— franko J. RUDMAN, trgovina z mešaním blagom in železom v Krški vasi pri Brežicah ob Savi.

Ukleti Holandec

uprizori se razen dne 22. in 23., tudi nadaljna dva dni, dne 24. in 25. t. m.